

1. נג'אח מבארק מוסא פרחת

2. מחמד אחמד יאסין מנאע

3. "יש דין" – ארגון מתנדבים למען זכויות אדם

על ידי ב"כ עוה"ד מיכאל ספרד ו/או שלומי זכריה

ו/או רוני פלי

טל': 03-6206947 ; פקס': 03-6206950

העותרים

נגד

1. היועץ המשפטי לממשלה

על ידי פרקליטות המדינה,

משרד המשפטים, ירושלים

טל': 02-6466701 ; פקס': 02-6467011

2. מר אברהם רואה

3. מר פנחס ולרשטיין

המשיבים

כתב תשובה מטעם המשיב 1

בהתאם לצו על תנאי שיצא מלפני בית משפט נכבד זה ביום 30.7.14 (כב' השופטת א' חיות), ולהחלטות מימים 1.6.15 ו-25.10.15, מתכבד המשיב 1 (להלן – 'המשיב') להגיש כתב תשובה זה מטעמו.

1. עניינה של העתירה בבקשת העותרים כי המשיב יורה על הגשת כתב אישום נגד המשיבים 2-3 בעבירות של חסגת גבול פלילית ובניה ללא היתר של מתקן לטיחור שפכים (להלן – 'המט"ש') שנועד לטפל בשפכי הישוב עפרה.

2. המדינה תטען כי נוכח הנסיבות הייחודיות של מקרה זה, כפי שתפורטנה להלן בהרחבה, אין מקום להגשת כתב אישום בגין החשדות שנחקרו.

עוד תטען המדינה כי ההחלטה שלא להורות על העמדה לדין היא החלטה מקצועית ומנומקת, אשר הביאה בחשבון את כלל השיקולים הרלוונטיים, ולא נפל בה כל פגם. ככזו, היא אינה מצדיקה את התערבותו של בית המשפט הנכבד. בודאי ובודאי, שלא נפל

בה עיוות מהותי או חוסר סבירות קיצוני, אשר רק הם, כידוע, מאפשרים התערבות בהחלטה מעין זו.

רקע עובדתי

3. הישוב עפרה, שהקמתו החלה בשנת 1975, הוכר ביום 26.7.1977 בהחלטה של ועדה משותפת לממשלה ולהסתדרות הציונית (החלטת ממשלה 835 (הת/20)). במהלך השנים, התפשט הישוב גם לעבר קרקעות מוסדרות הרשומות בטאבו בבעלות פלסטינים. חלק קטן מהקרקעות רשומות על שמם של ישראלים.

החלטת ממשלה 835 (הת/20) מצורפת ומסומנת מש"1.

4. לישוב עפרה אין תוכנית מתאר בתוקף. כמו כן לא נחתמה הכרזה על תחום שיפוט ליישוב. לכן בפועל לא ניתן להעניק בישוב זה היתרי בניה. לאורך השנים הוקמו ביישוב מאות מבנים ובוצעו עבודות תשתית בהיקף רחב.

5. בישוב עפרה מתגוררים סה"כ כ-3150 תושבים (על-פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). כבכל ישוב אחר, נדרש היישוב לתת מענה לשפכים המיוצרים בתחומו (וזאת בהתאם לתקנות בריאות העם (תקני איכות מי קולחין וכללים לטיהור שפכים), התשי"ע-2010, ולפני כן על-פי פקודת בריאות העם, 1940 וחוק המים, התשי"ט-1950).

6. בתחומי הישוב אין כיום מתקן המטפל בשפכים. בעבר היו ביישוב בריכות חמצון שנבנו על שטח קרקע בגודל כ-4 דונם, שנתפס בצו הפקעה משנת 1981, אך אלה אינן פעילות עוד, ככל הנראה עוד מאז שנת 1998.

7. אי לכך, מאז שנת 1998 שפכים של הישוב זורמים אל הוואדיות ולשטחים חקלאיים בסביבה ללא כל טיפול. הם מזהמים את מי התהום כיוון שעפרה מצויה בנקודה רגישה באזור הזנה עיקרי לאקוויפר ההר. בגלל המבנה הטופוגרפי, השפכים חודרים למי התהום כמעט ללא סינון טבעי. השפכים מזהמים את הקרקע, כולל קרקע חקלאית פלסטינית וכן גורמים למטרדי ריח ומפגעים תברואתיים הן לתושבים הישראלים והן לפלסטינים המתגוררים בסמוך ליישוב.

הקמת המט"ש

8. ניסיון יחיד של גורמי המועצה האזורית מטה בנימין (להלן: 'המועצה האזורית') לבצע הליך תכנוני לקראת הקמת המט"ש, נרשם ב-30.6.04, אז הגישה המועצה האזורית

תכנית אב לרשות התכנון במנהל האזרחי. על גבי התכנית, נרשמו הערותיו של סגן מנהל לשכת התכנון דאז, כדלקמן (ר' נספח 4 לעתירה):

1. התכנית הזאת אינה מתבססת על תכנית סטטוטורית כלשהי.
2. המיפוי לא עדכני.
3. התכנון האדריכלי וההנדסי לא עבר כל בדיקה מקצועית וכנראה איננו בר היתכנות גבוהה.
4. "פתרון סילוק הקולחין" משוחרר מכל התייחסות לבעלות על הקרקע."

לאור האמור, לא קודמה התכנית המוצעת, אשר לא עמדה בדרישות הבסיסיות ביותר.

9. באוקטובר 2004 זומן ראש המועצה האזורית דאז, המשיב 3, למנהל מחוז ירושלים במשרד לאיכות הסביבה (כינויו דאז), בנוגע להזרמת ביוב גולמי לסביבה ב-18 ישובים בתחומי המועצה האזורית, בהם עפרה (נספח 2 לעתירה).

10. ביום 25.2.07 נערכה ישיבה בין ראש המועצה דאז, המשיב 3, לבין מנכ"ל המשרד להגנת הסביבה ונציגי המנהל האזרחי באיו"ש. בהתאם לתיעוד הישיבה, המשיב 3 ציין כי המט"ש מתוכנן "על אדמה פרטית ערבית". נציג המנהל האזרחי ציין כי יש לפעול בדרך המשפטית, וכי ההליך הינו הליך ארוך. בשים לב לכך, הוחלט לכנס ישיבה דחופה אצל השר להגנת הסביבה. ביום 3.5.07 התקיימה ישיבה בהשתתפות השר להגנת הסביבה דאז, יחד עם מנכ"ל משרדו, המשיב 3, ראש המנהל האזרחי דאז (להלן: 'רמ"א') וגורמים נוספים. בישיבה הוסכם כי רמ"א יעביר לראש המועצה את שמות בעלי הקרקע עליה אמור לקום המט"ש על מנת שראש המועצה יוכל לנסות להגיע להסכמות עם בעלי הקרקע. כן הוסכם כי רמ"א יעלה את הנושא דרך שר הביטחון, כדי לבחון אם יש אפשרות לשיתוף פעולה בחיבור האוכלוסייה הפלשתינאית למט"ש. הוחלט כי אם לא ימצא פתרון יתקיים דיון נוסף בנושא עפרה (נספח 3 לעתירה).

11. ביני וביני, עוד בשנת 2004 פנתה המועצה האזורית למינהל לפיתוח תשתיות ביוב (להלן – 'המילת"ב'), בבקשה למימון פרויקט הקמת המט"ש. במועד הרלוונטי לעתירה היה המילת"ב כפוף למשרד התשתיות הלאומיות (כיום כפוף המילת"ב לרשות הממשלתית למים וביוב). המילת"ב מהווה גוף שבאמצעותו מסייעת הממשלה לרשויות מקומיות ולתאגידי מים וביוב המעוניינים בכך, בדרך של מתן מענקים והלוואות להקמת תשתיות ביוב בתחומן. ככלל, לאחר הגשת בקשה על ידי רשות מקומית, נבדק הפרויקט מבחינה הנדסית וכלכלית על ידי ועדת שיפוט מקצועית למפעלי ביוב. לאחר אישורה של ועדת שיפוט זו, מועבר הפרויקט לבחינה בוועדת השקעות, אשר דנה בענייני הקצאת תקציב לפרויקטים האמורים.

12. ביום 8.7.04 דנה ועדת השיפוט במילת"ב בבקשה להקמת מט"ש עפרה (ועדת שיפוט מקצועית מס' 79). במהלך הדיון, ציינה נציגת קמ"ט איכות הסביבה במנהל האזרחי כי "מצד אחד מברכים על התכנית, מאידך ראוי שהמתכנן יעביר את התכנית לבדיקה ואישור קמ"ט איכות הסביבה איו"ש". הוועדה החליטה להעביר את בחינת הפרויקט בהיבט המקצועי וההנדסי לוועדת משנה.

בחודש דצמבר 2004 דנה ועדת השקעות מס' 33/04 בפרויקט, והחליטה לאשר קבלת סיוע בדרך של הלוואות, בסך של 15.5 מיליון ₪, תוך ציון כי ההלוואות תפתחנה למועצה לאחר הסדרת כושר ההחזר וקיום חוק עזר מעודכן. מתוך הסכום האמור, ולאחר בדיקות נוספות ובפרט בדיקת כושר החזר של הרשות, אושר ביולי 2006 אשראי בהיקף של 7.8 מיליון ₪.

ביני וביני, ועדת שיפוט מקצועית מס' 92 דנה שוב בפרויקט בחודש דצמבר 2005, והחליטה לאשר את הפרויקט בקבעה כי על המתכנן להגיש תכנית מפורטת, בהתאם להערות, תוך שציינה כי "אין אישור זה פוטר מקבלת אישורים אחרים, הנדרשים בחוק".

פרוטוקול ועדת שיפוט מקצועית מס' 79, מצורף ומסומן מש/2.

סיכום דיון ועדת השקעות, מס' 33/04, מצורף ומסומן מש/3.

היתר לקבלת אשראי מצורף ומסומן מש/4.

פרוטוקול ועדת שיפוט מקצועית מס' 92, מצורף ומסומן מש/5.

13. בניית המט"ש החלה לכל המאוחר ביום 10.6.07 (כפי העולה ממכתבו של סגן יו"ר המועצה האזורית מיום 18.6.07, נספח 16 לעתירה), וזאת מבלי שההליכים הסטטוטוריים הבשילו לכדי קידום תוכנית או הנפקת היתר בנייה כדיון.

14. ביום 27.3.08, לאחר שהוחל בבניית המט"ש, חתם המשיב 2, בכובעו כיו"ר הוועדה המיוחדת לתכנון ובניה מטה בנימין, על מסמך הנחזה להיות היתר בניה, המתיר לכאורה את הקמת המט"ש (נספח 6 לעתירה). על פי האמור במסמך זה, עורך הבקשה להיתר היא החברה הקבלנית GES אשר ביצעה את העבודות, ובעל ההיתר היא המועצה האזורית מטה בנימין.

יובהר כי בהיעדר תכנית מפורטת המסמיכה את הוועדה המקומית להוצאת היתר בניה, לא היתה לוועדה המקומית סמכות לדון בבקשה להיתר ולאשרה.

15. ביום 4.6.08, הוצא צו הפסקת עבודה למט"ש (נספח 7 לעתירה). ביום 17.7.08 התקיים דיון בצווים בפני ועדת המשנה לפיקוח של מועצת התכנון העליונה במנהל האזרחי. הוועדה החליטה להוציא צו סופי להפסקת עבודה ולהריסה, בקבעה כדלקמן (נספח 9 לעתירה):

"הבינוי נושא תיק הבב"ח שבנדון נבנה ללא היתר בנייה כנדרש על פי דין. הבינוי נמצא מחוץ לתחום כל תכנית מאושרת, במקרקעין פרטיים מוסדרים, בבעלות פלסטיניים. לא התקבל כל אישור תכנוני לביצוע העבודות להקמת הבינוי."

16. בהמשך לאמור, ביום 27.7.08 הוצא צו סופי להפסקת עבודה ולהריסה (נספח 7 לעתירה).

בפועל, מיומני העבודה של הפרויקט אשר נתפסו במסגרת החקירה המשטרתית, עולה כי העבודות המשיכו לפחות עד ליום 23.4.09, כלומר, כ-9 חודשים לאחר ההחלטה על הוצאת צו סופי.

העתק העמודים הרלוונטיים מיומן העבודה השבועי של הפרויקט מצורף ומסומן מש/6.

17. עד למועד זה, לא חובר המט"ש לתשתיות ולא הופעל, זאת בין היתר בהתאם לפסק דינו של בית המשפט הנכבד בבג"ץ 4457/09 מנאע 'נ' שר הביטחון (פורסם בנבו; פסק דין מיום 27.7.2011) - להלן: 'בג"ץ מנאע הראשון', כפי שיפורט להלן.

עתירות קודמות בעניין המט"ש

18. לעתירה זו קדמו שתי עתירות קודמות בעניין מעמדו החוקי של המט"ש. העתירה הראשונה בעניין זה הוגשה לבג"ץ ביום 25.5.09 (בג"ץ מנאע הראשון), במסגרתה דרשו העותרים לממש את צו הפסקת העבודות וצו ההריסה שהוצאו כנגד המט"ש.

19. יחד עם עתירה זו הוגשה בקשה למתן צו ביניים האוסר על כל המשך בנייה, וביום 7.06.09 יצא מלפני בית המשפט הנכבד צו ביניים, בהסכמת המדינה, המורה למשיבים להימנע מביצוע כל עבודות באתר המט"ש וכן להימנע מחיבורו לרשת החשמל ולתשתיות אחרות. כמו כן נאסרה הפעלת המט"ש בכל דרך אחרת. ביום 27.06.10 ניתן גם צו על-תנאי, המורה למשיבים ליתן טעם מדוע לא יאכפו את צווי הפסקת העבודות וצווי ההריסה, ומדוע לא יחדלו מביצוע כל פעולה המסייעת לקידום הבניה ומימונה.

20. ביום 27.7.11 ניתן פסק הדין בבג"ץ מנאע הראשון, המקבל את העתירה בחלקה ואוסר על המשך הפעלת המט"ש, אלא אם יושלמו ההליכים החוקיים בפני גורמי התכנון בהתאם לשיקולים שהתווה פסק הדין (פסק הדין צורף כנספח 1 לעתירה).

21. לאחר שהתקבל פסק הדין בבג"ץ מנאע הראשון, התכנסה ועדת המשנה לאיכות הסביבה של מועצת התכנון העליונה במנהל האזרחי לדיונים, והחליטה להמליץ על קידום המט"ש כמט"ש אזורי כך שישתת גם את הכפרים הפלסטינים באזור.
22. לשם השלמת התמונה נציין כי במקביל לדיון בבג"ץ מנאע הראשון הוגשה תביעה אזרחית מטעם העותר כנגד מדינת ישראל בשל הנזקים שנגרמו לו בגין בניית המט"ש (ת.א. (שלי ת"א) 30615-11/09 **פרחאת ואח' נ' מדינת ישראל**). תיק זה עודד תלוי ועומד.
23. ביוני 2013 הוגשה עתירה נוספת לבית המשפט הנכבד, בג"ץ 3922/13 **מנאע ואח' נגד וועדת המשנה לאיכות הסביבה במועצת התכנון העליונה במנהל האזרחי** (להלן: **"בג"ץ מנאע השני"**) שבמסגרתה התבקש ביטולה של החלטת ועדת המשנה.
24. עתירה זו נמחקה בהסכמה לבקשת העותרים, לאחר שנמסר להם על ידי ב"כ המדינה כי יוכלו להעלות את הטענות מושא העתירה במסגרת ההתנגדות להפקדת התכנית במועצת התכנון העליונה, ככל שתופקד התכנית.
25. ביום 19.11.14 הובא לדיון בפני ועדת משנה של המשרד לאיכות הסביבה עניין הפקדת תוכנית המתאר של המט"ש, כאשר בעת הנוכחית טרם ניתנה החלטה בעניינו.

התיק הפלילי

26. בחודש מארס 2009 הוגשה תלונה למשטרת ישראל על ידי העותרים בגין הסגת גבול. בעקבות התלונה נפתח תיק חקירה פל"א 97623/09, פ.א. (בנימין) 30936/09 (להלן: **"תיק החקירה"**).
27. במהלך החקירה נגבו הודעותיהם של גורמים שונים, לרבות המשיבים 2-3. יצוין כי במהלך חקירתם, המשיבים 2-3 לא הכחישו כי היו שותפים באישור וקידום הליך בניית המט"ש, תוך שהם מודעים לכך שהקרקע אינה מוסדרת סטטוטורית, והמשיב 2 אישר כי חתימתו נמצאת על המסמך שכונה על ידו **"היתר בניה עקרוני"**. בין היתר טענו המשיבים כי התנהלות זו מהווה חלק מהנוהל הנהוג באזורים אלו, תוך שהם מציינים כי ראו במימון שקיבלו מטעם הרשויות כהסכמה מכללא לפעולותיהם.
28. ביום 8.1.13 הודיע ראש השלוחה הדרומית ביחידה הארצית לחקירות הונאה לב"כ העותרים כי החקירה נסתיימה, וכי בתחילת דצמבר 2012 התיק הועבר לבחינת פרקליטות המדינה.

העתק הודעת סני"צ כחלון מיאח"ה מיום 8.1.13 לעותרים מצורף ומסומן מש/7

29. לאחר בחינת מארג הנסיבות בעניין, ביום 22.5.14 החליט היועץ המשפטי לממשלה לאמץ את עמדתו של פרקליט המדינה, לפיה בנסיבותיה הייחודיות של פרשה זו, אין מקום להגיש כתב אישום בגין החשדות שנחקרו.

30. ביום 29.5.14 נשלח מכתב לעותרים מטעמו של המשיב (**נספח 12 לעתירה**), המפרט את נימוקי ההחלטה. מפאת חשיבותם, יובאו להלן נימוקי ההחלטה במלואם:

2. "ראשית, להקמת המתקן הוביל צורך ציבורי אמיתי וחשוב. המתקן נועד לנקז את שפכי הישוב עפרה, אשר זרמו לוואדיות ולשטחים חקלאיים ויצרו מפגע סביבתי. בדיון בעתירה שבה התבקש כי יוצא צו להריסת המתקן, ציינה המדינה כי אמנם דרך הפעולה המתאימה והראויה מלכתחילה הייתה בחינת חלופות שונות לפתרון הבעיה ונקיטת הליך תכנוני וקנייני ליישום החלופה המתאימה. יחד עם זאת, גורמי מקצוע שבחנו, אמנם בדיעבד, אפשרויות שונות לפתרון בעיית הזיהום, מצאו כי הפתרון המתאים הוא הקמת מתקן טיהור שפכים אזורי, אשר ישרת גם את הישובים הפלסטינים הסמוכים. נמצא כי מיקומו של המתקן שנבנה הוא המיקום המתאים ביותר מבחינה טופוגרפית, וכי נוכח מיעוטן של אדמות מדינה בהיקף ובמיקום טופוגרפי מתאים, הקמת מתקן טיהור שפכים אזורי בכל מיקום אחר תחייב הפקעת קרקעות, בהיקף דומה או גדול מזה הצפוי אם יושלמו ההליכים המשפטיים הנדרשים להפעלת המתקן שהוקם (בג"ץ 4457/09 **מנאע נ' שר הביטחון** (27.7.11)).

3. הנה כי כן, הקמתו של מט"ש עפרה נועדה לתת מענה לצורך ציבורי חשוב. בהיבט זה שונה המקרה הנוכחי באופן מהותי ממקרים שעניינם בנייה בלתי חוקית של בתים פרטיים.

4. יתרה מכך, קודם להקמת המט"ש ננקטו כנגד גורמים במועצה האזורית מטה בנימין פעולות אכיפה מצד המשרד להגנת הסביבה, ונטען על ידי החשודים כי הם אף הוזהרו שאם לא ימצאו פתרון לבעיית שפכי הישוב, ינקטו נגדם הליכים פליליים. בהקשר זה נטען מצד גורמים שונים בחקירה, כי העובדה שאנשי המועצה נדרשו על ידי אורגן של המדינה לפעול במהירות לפתרון בעיה קשה של זיהום שפכים, הציבה אותם "בין הפטיש לסדן".

5. עוד יש לציין כי המדינה, באמצעות מנהלת הביוב במשרד התשתיות, אישרה את פרויקט הקמת המט"ש ונתנה לו מימון. מנהלת הביוב במשרד התשתיות לא בחנה את שאלת חוקיות הבנייה, ובאישור צוין מפורשות כי הוא אינו מהווה תחליף לאישורים התכנוניים הנדרשים. יחד עם זאת, החשודים טענו כי במימון שנתנה המדינה לפרויקט יש משום הסכמה מכללא לבנייתו, וגם טענה זאת יש להביא בחשבון במכלול הדברים. יצוין כי בעקבות הפרשה הנחה המשנה ליועץ המשפטי לממשלה (יועץ) דאז את מנהלת הביוב במשרד התשתיות, שלא לאשר מימון לתוכנית כלשהי בטרם תקבל אישור שקיימת תכנית מאושרת כדין.

6. בכל האמור אין כדי להצדיק בשום אופן בנייה בלתי חוקית, הסגת גבול לעבר אדמות פרטיות, ויתר המעשים שבהם נחשדו המעורבים. כפי שציינה המדינה בבג"ץ, דרך הפעולה המתאימה והראויה הייתה בחינת חלופות שונות לפתרון הבעיה ונקיטת הליך תכנוני וקנייני ליישום החלופה המתאימה. יחד עם זאת, הצורך הציבורי בהקמת המט"ש; דרישת המשרד להגנת הסביבה מגורמי המועצה לפעול לפתרון בעיית זיהום השפכים; המימון שנתנה המדינה לפרויקט, באמצעות מנהלת הביוב במשרד התשתיות; וחלופ הזמן ממועד סיום הבנייה (כחמש שנים), צריכים להילקח בחשבון כאשר נבחנת השאלה אם יש מקום לנקיטת הליך פלילי כנגד החשודים. כל זאת בשים לב לכך שככל שהייתה מתקבלת החלטה להגיש כתב אישום במקרה זה, היה זה כתב אישום תקדימי יחסית, שכן עד כה לא היתה כמעט אכיפה פלילית של עבירות תכנון ובנייה באיו"ש, וזאת בשל העדרו של גוף חוקר המופקד על העניין.

7. עמדת היועץ המשפטי לממשלה היא שהעובדה כי אין כמעט אכיפה פלילית של עבירות תכנון ובנייה באיו"ש היא עובדה שלא ניתן להשלים עמה, ולאחרונה נדרש לעניין גם מבקר המדינה בדוח על מערכת הביטחון. היועץ המשפטי לממשלה פנה בעניין זה לשר הביטחון הקודם, ובחודש מאי 2013 שב ופנה לשר הביטחון הנוכחי, והדגיש בפניו כי רגישות נושא הבנייה הבלתי חוקית באיו"ש והעובדה כי בשטחים נרחבים באיו"ש אין מענה פלילי לעבירות המבוצעות בתחום זה, מחייבים מתן פתרון. שר הביטחון קיים מספר דיונים בנושא, ולפני כשלושה חודשים החליט על הקמת יחידה מקצועית ייעודית במינהל האזרחי, שתפקידה יהיה לחקור עבירות תכנון ובנייה באיו"ש.

8. יצוין גם, בהיבט המינהלי, כי היועץ המשפטי לממשלה פנה לראש הממשלה ולשר הביטחון והביע עמדתו כי יש לחדד את סדרי העדיפויות הפנימיים ולקדם את הסרת המבנים הלא חוקיים שנבנו על קרקע פרטית. בהמשך לכך, וכפי שנמסר בתגובת המדינה בבג"ץ 9949/08 חמאד נ' שר הביטחון, עמדת הדרג המדיני היא כי ביחס לבנייה בלתי חוקית בקרקע פרטית יקבעו סדרי עדיפויות בשים לב למאפייני הבנייה. עדיפות גבוהה תינתן למימוש צווי הריסה שהוצאו למבנים חדשים, על פני בנייה ותיקה. כפי שעולה ממכתב שהעביר שר הביטחון ליועץ המשפטי לממשלה, הוא הנחה את גורמי האכיפה לטפל בכל בנייה חדשה בנחישות ובמהירות ובכוונתו לעקוב באופן אישי ומקרוב אחר יישומה של מדיניות זו.

9. דברים אלה, הן בהיבט האכיפה הפלילית והן בהיבט האכיפה המינהלית, צופים פני עתיד. בניית מט"ש עפרה, שבה עסקינן במקרה זה, בוצעה, על פי הראיות שנאספו, בין חודש יוני 2007 לבין חודש אפריל 2009. בבחינת השאלה האם יש מקום להגשת כתב אישום בגין מעשים שבוצעו באותה תקופה, לא ניתן לעצום עיניים מפני המצב בשטח כפי שהיה אז. מצב זה, כאמור, הוא של אכיפה פלילית מינימלית של עבירות תכנון ובנייה באיו"ש. בשים לב לכך, ולאחר בחינת הדברים, הגיע היועץ המשפטי לממשלה לכלל מסקנה שלא יהיה זה נכון להתחיל את האכיפה הפלילית ולהגיש כתב אישום ראשוני בתחום זה דווקא במקרה שבו מדובר בבנייה שנדרשה לצרכי ציבור, ושנועדה לפתור מפגע סביבתי שהמשרד להגנת הסביבה תבע למצוא לו פתרון. הפעלת כוחה של המדינה בהגשת כתבי אישום חייבת להיעשות בהגינות ובצורה שוויונית, והגשת כתב אישום במקרה הנוכחי עלולה לפגוע בעקרונות אלה. יתרה מכך, הערכת היועץ המשפטי לממשלה היא שספק אם קיים במקרה זה סיכוי סביר להרשעה, בשל טענות אפשריות להגנה מן הצדק שיכולות לעמוד לחשודים.

10. יובהר כי החלטת היועץ המשפטי לממשלה עניינה בתיק זה, ועל אף האמור בה, במקרים המתאימים שבהם יאספו ראיות מספיקות, תישקל הגשת כתבי אישום גם בתקופת הביניים עד להשלמת הקמת היחידה האמורה, לפי נסיבות העניין. כמו כן, אין באמור כדי להמעט מחומרת המעשים שבוצעו לכאורה בבניית מט"ש עפרה. כפי שעולה מן המפורט לעיל, ההחלטה בעניין זה הוכתבה במידה רבה ממצב דברים שהיועץ המשפטי לממשלה פועל לשנותו ואין בכוונתו להרפות מכך, עד שנראה מצב דברים אחר בשטח."

עמדת המדינה

32. המדינה תטען כי ההחלטה שלא להורות על הגשת כתב אישום נגד המשיבים 2-3 היא החלטה מקצועית, סבירה ומנומקת, המצויה בלב שיקול דעתם המקצועי של גורמי התביעה, ואשר אין בה כדי להצדיק את התערבותו של בית המשפט הנכבד.

33. מדובר בפרשה מורכבת, אשר ההכרעה בה התקבלה לאחר מספר התייעצויות ולאחר שנבחנו מכלול נסיבות העניין על ידי ראשי מערכת אכיפת החוק. מממצאי החקירה התברר כי המט"ש אכן הוקם על קרקע פרטית, בלא היתרים כדון, וכי המסמך הנחזה להיות היתר שנחתם על ידי המשיב 2 איננו היתר בנייה חוקי. אין חולק כי מדובר במעשים חמורים, שאין להסכין עימם. יחד עם זאת, במקרה זה מתקיימים שיקולים כבדי משקל אשר בגינם לא ראה המשיב אל נכון להורות על העמדתם לדין של המעורבים בפרשה, ובהם החשיבות הציבורית בטיפול בבעיית השפכים של עפרה; דרישתו של המשרד להגנת הסביבה לטיפול בבעיית השפכים; המימון הממשלתי שניתן על ידי מילת"ב להקמת הפרויקט; מצב האכיפה הפלילית של עבירות תכנון ובנייה בשטחי איז"ש, והעובדה שבשל כך, ככל שהיה מוגש כתב אישום כנגד המשיבים 2-3, היה זה כתב אישום ראשוני בתחום זה. להלן יפורטו שיקולים אלה ביתר הרחבה.

34. המדינה תטען כי כל השיקולים הללו, וודאי בהיבטם, משליכים על הוגנותו של ההליך ועל סיכויי ההרשעה בתיק. על מערכת האכיפה להעריך האם קיים סיכוי סביר להרשעה בתיק, וכן את ההצדקה להעמדה לדין, כחלק אינהרנטי מתפקידה.

הצורך בטיפול דחוף בבעיית השפכים בעפרה

35. על אף שאין בכך כדי להקהות את חומרת החשדות המיוחסים למשיבים 2-3, לא ניתן להתעלם מהרקע שקדם לפעולות בהם נקטו. הקמת המתקן נבעה מצורך ציבורי אמיתי וחשוב, כאשר אין עוררין על כך שסוגיית הביוב בעפרה, וכן בסביבתה, הייתה טעונה הסדרה דחופה. הזרמת השפכים לוואדיות ולשטחים חקלאיים יצרה מפגע סביבתי, והציבה סכנה של השפעה רחבה יותר על אקוויפר המים. הדברים עולים, בין היתר, מפנייתו של החברה להגנת הטבע בעניין זה אל היועץ המשפטי לממשלה בחודש אוגוסט 2009, אליה צירפה החברה להגנת הטבע את חוות דעתו המקצועית של פרופ' ח' גבירצמן מהאוניברסיטה העברית בירושלים, בה נקבע, בין היתר, כי:

"המצב הנוכחי בו השפכים הגולמיים מחלחלים אל מי התהום של אקוויפר ההר, הוא מצב חמור ומסוכן. השפכים מזהמים את

מי התהום, שממנו ניזונים תושבי האזור. אסור לאפשר למצב הנוכחי להימשך..."

העתק פניית החברה להגנת הטבע מחודש אוגוסט 2009 מצורף ומסומן מש/8.

36. כאמור, המשרד להגנת הסביבה דרש מהמועצה האזורית מטה בנימין, שהמשיבים 2-3 עמדו בראשה בתקופות שונות, להסדיר את סוגיית השפכים ללא דיחוי. המשיבים 2-3 אף טענו בחקירתם כי המשרד להגנת הסביבה איים בנקיטת צעדים פליליים כנגד המעורבים ככל שלא ימצא פתרון. המשיבים 2-3 טענו בחקירתם כי הליכים אלה הציבו את גורמי המועצה "בין הפטיש לסדן", ולא הותירו להם ברירה אלא לפעול בדרך שבה פעלו.

37. המשיב עומד על כך כי בוודאי שלא היה בנסיבות אלה כדי לתת הכשר כלשהו לפעול בניגוד לחוק, וכי במקרה זה דרך הפעולה המתאימה והראויה מלכתחילה הייתה בחינת חלופות שונות לפתרון הבעיה ונקיטת הליך תכנוני וקנייני ליישום החלופה המתאימה. עם זאת, בבחינת ההצדקה להעמדה לדין במקרה דנן, יש להביא בחשבון בין יתר השיקולים גם את הצורך האמיתי והחשוב אשר עמד בבסיס בניית המט"ש, ואת הלחץ שהופעל על המועצה האזורית לפתור את בעיית הביוב. בהיבט זה, קיים שוני בין המקרה דנן ובין בנייה בלתי חוקית של מבנים פרטיים, לתכלית אישית.

מימון על ידי המילת"ב

38. בפועל, בניית המט"ש מומנה באמצעות הלוואות שאושרו על ידי המילת"ב.

39. אמנם, אישור המימון לפרויקט על ידי גוף מגופי המדינה, במקרה דנן גוף שאינו גוף בעל סמכויות של מוסד תכנון, איננו מהווה תחליף לצורך בקבלת אישורים תכנוניים מתאימים לפרויקט. דבר זה אף צוין במפורש במסגרת החלטות המילת"ב בעניין.

40. יחד עם זאת, המשיבים 2-3 טענו כי במימון שנתנה המדינה לפרויקט יש משום הסכמה מכללא לבנייתו, וגם טענה זו נלקחה בחשבון במכלול הדברים. יצוין, כי מערכת אכיפת החוק נתנה דעתה כבר בעבר לקושי שיש במתן מימון על ידי גוף מגופי המדינה לפרויקט בניה בלתי חוקי. עמד על כך בשעתו היועץ המשפטי לממשלה דאז, מני מזוז, בהנחייתו מיום 13.4.04, לפיה כל העברה תקציבית לבינוי באיו"ש תוקפא עד לקביעת מנגנון ראוי למניעת העברת כספים למטרה לא חוקית. עוד הבהיר היועץ בגדרי הנחיה זו כי העברת משאבים ממשלתיים לצרכים בלתי חוקיים עלולה לגרור הליכים משמעותיים נגד המעורבים.

מכתב מטעם היועץ המשפטי לממשלה מיום 13.4.04, מצורף ומסומן מש/9.

41. ביום 30.5.06 יצא מעם היועץ המשפטי לממשלה דאז, מני מזוז, ריענון להנחייה הנ"ל בדמות מכתב לחברי הממשלה. במכתב זה חזר והדגיש היועץ המשפטי לממשלה דאז את האיסור להעביר מימון או סיוע ממשלתי לפעולה בלתי חוקית, וכי העברת משאבי ממשלה לצורך פעילת בלתי חוקית עלולה להוביל לצעדים פלילים כנגד המעורבים בכך.

מכתב מטעם היועץ המשפטי לממשלה מיום 30.5.06, מצורף ומסומן מש/10.

42. יצוין כי בעקבות הפרשה דנן, ביום 26.3.09, התקיים דיון בעניין המט"ש בראשותו של המשנה ליועץ המשפטי לממשלה (ייעוץ) דאז, מלכיאל בלאס. בסיכום הדיון, הנחה המשנה ליועץ, על מנת למנוע את הישנותם של מקרים דומים בעתיד, כי המשרד לתשתיות לא יאשר פרסום מכרז או העברת כספים למתקנים, אלא אם הוגש תצהיר של ראש רשות מקומית ומהנדס הרשות המפרט זכויות קנייניות בקרקע, קיומה של תביעה מאושרת וקיומו של היתר בנייה. כן הובהר בסיכום הדיון כי אין בהנחיות אלה ובנוהל שיגובש כדי להפחית מאחריות הקבלן המבצע בנייה ללא היתר.

סיכום דיון אצל המשנה ליועץ המשפטי לממשלה מיום 26.03.09, מצורף ומסומן מש/11.

43. כאמור, אף שאין באישור הפרויקט ומימונו על ידי מילת"ב כדי להכשיר את חוקיות הבנייה, נלקחה במסגרת מארג השיקולים בעת שקילת ההעמדה לדיון, גם טענת החשודים לפיה הם ראו במימון שנתנה המדינה לפרויקט משום הסכמה מכללא להקמת המט"ש.

חלופ הזמן

44. נוסף על יתר הקשיים שפורטו, הכרוכים באפשרות של העמדה לדיון במקרה דנן, יש להביא בחשבון אף את חלופ הזמן מאז נעברו העבירות. כפי שפורט לעיל, בניית המט"ש החלה ככל הנראה בחודש יוני 2007, לפני למעלה משמונה שנים. הבנייה הפסיקה במאי 2009, לפני כשש שנים ומחצה.

אכן, צר לנו על כך שהן החקירה הפלילית והן הליכי קבלת החלטות בפרקליטות לא הושלמו מוקדם יותר, דבר אשר נגרם בין היתר בשל מורכבות הפרשה. ברם, עיכובים אלה אינם מרוקנים מתוכן את זכותו של הנאשם, ככל שהיה מוגש בפרשה זו כתב אישום, לסיום מהיר של ההליך הפלילי-בעניינו (לעניין הזכות להליך מהיר, ר' למשל בג"ץ 6972/96 התנועה למען איכות השלטון נ' היועץ המשפטי וח"כ פרופ' שאקי, נא (2) 757 (פורסם בנבו, 09.06.1997).

45. חלופ הזמן הרב, אף שאינו שיקול מכריע לבדו, הוא שיקול משמעותי שיש להתחשב בו בשקלול יתר הנסיבות. יוזכר, העבירות בהן נחשדים המשיבים 2-3 הן עבירות של הסגת

גבול פלילית, בנייה ללא היתר והוצאת היתר בניה בלתי חוקי. מדובר בעבירות מסוג עוון, המתיישנות בחלוף חמש שנים (סעיף 9(א)(3) לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב] התשמ"ב-1982).

46. יובהר, התביעה אינה סבורה כי חלוף הזמן כשלעצמו מהווה חסם בפני העמדה לדין במקרים בהם טרם חל מועד התיישנות העבירות, והכל בשים לב כמובן לחומרת העבירות שבהן מדובר ולמכלול נסיבותיו של כל עניין. ברם, נוכח האמור, ובשים לב לקשיים הנוספים הכרוכים בהעמדה לדין בפרשה זו כפי שפורט לעיל, יש מקום לבחון האם קיימים טעמים המצדיקים העמדה לדין במקרה זה חרף חלוף השנים (ר' ע"פ 6328/12 **מדינת ישראל נ' פולדי פרץ ואח'**, תק-על עפ 6328/12(3), 9321 (10/09/2013) (להלן: **'עניין פרץ'**) לעניין המשאבים המוגבלים בידי רשויות החקירה והתביעה, המחייבים את פעולתן על פי סדרי עדיפויות).

קשיי אכיפה של עבירות תכנון ובנייה באיו"ש

47. בעת גיבוש ההחלטה בדבר העמדה לדין בפרשה דנן, לא ניתן היה להתעלם ממצב האכיפה הפלילית בנוגע לעבירות תכנון ובנייה באיו"ש. כפי שפורט במכתבו של המשיב לעותרים מיום 29.5.14, עד כה לא היתה כמעט אכיפה פלילית של עבירות תכנון ובנייה באיו"ש, וזאת בשל העדרו של גוף חוקר המופקד על העניין. על כן, ככל שהיתה מתקבלת החלטה על הגשת כתב אישום כנגד המשיבים 2-3, הרי שהיה זה כתב אישום ראשוני בתחום זה.

48. יודגש, כפי שהודגש בהחלטת המשיב 1 בעניין זה, כי עמדת המשיב 1 היא כי מיעוט האכיפה הפלילית של עבירות תכנון ובנייה באיו"ש היא עובדה שלא ניתן להשלים עימה. לפיכך המשיב 1 פועל על מנת לשנות מציאות זו. המשיב 1 פנה מספר פעמים, הן לשר הביטחון הקודם והן לשר הביטחון הנוכחי, והדגיש כי רגישות הנושא מחייבת מתן פתרון. בהמשך לפניית המשיב 1 התקיימו מספר דיונים בנושא בראשות שר הביטחון, בעקבותיהם החליט השר, ביום 26.12.13, על הקמת יחידה מקצועית ייעודית במינהל האזרחי, שתפקידה יהיה לחקור עבירות תכנון ובנייה באיו"ש. המדינה אף עדכנה את בית המשפט הנכבד בהתפתחות זו בגדרי תגובה מטעמה במסגרת בג"ץ 5528/12 **נרדי מילר ואח' נ' היועץ המשפטי לממשלה** (להלן – **'בג"ץ נרדי'**), ועליה להגיש הודעה מעדכנת בגדרי אותו בג"ץ בנוגע להתקדמות ההליכים להקמת יחידת האכיפה החדשה עד לתאריך 31.12.15.

49. בהמשך להחלטת שר הביטחון, קיים מתאם פעולות הממשלה בשטחים עבודת מטה בנושא. כן נערכו מספר פניות של משרד הביטחון לנציב שירות המדינה ולממונה על התקציבים, בעניין המשאבים הנדרשים להקמת היחידה, זאת בימים 10.2.15, 9.6.15 ו-1.11.15. חרף ההתקדמויות הללו, לעת הזו טרם הוקמה היחידה החוקרת עליה הוחלט.

50. לאור החשיבות הרבה שרואה המשיב בהקמת היחידה, שב המשיב ופנה בעניין זה לשר הביטחון, הן ביום 8.1.15 והן ביום 27.10.15. בפניות אלה, ציין המשיב כי הקמת היחידה אינה מתקדמת בקצב הנדרש. המשיב ביקש כי הנושא יקודם במלוא המרץ, וכי המשאבים הנדרשים להקמת היחידה החדשה יכללו במסגרת תקציב מערכת הביטחון לשנים 2015-2016. עוד ביקש המשיב לעדכנו בהקדם לגבי מצב הדברים בכל הנוגע לתקצוב היחידה וללוחות זמנים אופרטיביים להקמתה ולתחילת פעילותה.

מכתב מטעם היועץ המשפטי לממשלה לשר הביטחון מיום 8.1.15, מצורף ומסומן מש/12.
מכתב מטעם היועץ המשפטי לממשלה לשר הביטחון מיום 27.10.15, מצורף ומסומן מש/13.

51. כאמור, במצב הדברים הנוכחי, במסגרתו אין כמעט אכיפה פלילית של עבירות תכנון ובנייה באיו"ש, כתב אישום לו הוגש בפרשה דנן היה חריג, וככזה עשוי היה להקים קשיים שונים, נוסף על יתר הקשיים הכרוכים בהעמדה לדין במקרה זה, כפי שפורטו לעיל. המשיב רואה חשיבות רבה בשינוי מצב האכיפה הפלילית בעבירות תכנון ובנייה באיו"ש, ופועל במישור המנהלי על מנת לשנותו, כדי לאפשר אכיפה אפקטיבית של עבירות מסוג זה בעתיד. עם זאת, בשים לב למכלול נסיבות מקרה זה, החליט המשיב שלא נכון יהיה להתחיל את האכיפה הפלילית דווקא במקרה שבו מדובר בבנייה שנדרשה לצרכי ציבור, ושנועדה לפתור מפגע סביבתי שהמשרד להגנת הסביבה תבע למצוא לו פתרון, בשעה שבניהם של בתים רבים שהוקמו על קרקע פרטית לא הועמדו משך שנים ארוכות לדין.

הערכת סיכויי ההרשעה

52. כידוע, המבחן להעמדה לדין הוא בקיומו של סיכוי סביר להרשעה. בהערכת סיכויי ההרשעה, על התובע להביא בחשבון את מכלול הראיות, לרבות טענות הגנה אפשריות, ולהעריך את משקלן.

53. לאור כל אשר פורט לעיל, בדבר הצורך הציבורי שקדם להקמת המט"ש, בדבר הלחצים שהופעלו בעניין זה על ידי המשרד להגנת הסביבה, בדבר אישור ומימון הפרויקט על ידי גוף מגופי המדינה, בדבר חלוף הזמן ובדבר מיעוט אכיפה פלילית של עבירות תכנון ובנייה באיו"ש, סבור המשיב כי רב הסיכוי שחלק מן השיקולים שפורטו לעיל יועלו על ידי הנאשמים, באם יוגש כתב אישום, בדמות טענות הגנה מן הצדק במהלך משפטם, ולדעת המשיב, בשל טענות אפשריות אלה, ספק אם קיים במקרה זה סיכוי סביר להרשעה.

מידת ההתערבות בשיקול דעת גורמי התביעה בהחלטה בדבר העמדה לדין הינה מצומצמת ביותר

54. בשל כל הטענות שפורטו לעיל, אנו סבורים כי החלטת המשיב 1 הינה החלטה סבירה ביותר המצויה בלב מתחם הסבירות.

אולם בכל מקרה, בודאי שאין מדובר כאן בחריגה קיצונית ממתחם הסבירות או ב"עיוות מהותי".

כידוע, ההחלטה בדבר העמדתו של אדם לדין פלילי, מסורה ליועץ המשפטי לממשלה, או למי שהוא או החוק הסמיך לכך.

בהתאם להוראת סעיף 62 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב - 1982, על מנת להעמיד אדם לדין פלילי, על התובע לבחון האם בחומר החקירה שבידו, מצויות ראיות מספיקות לשם הגשת כתב אישום, והאם קיים אינטרס ציבורי בהעמדת החשוד לדין. סמכות זו היא בלב סמכויותיו של היועץ המשפטי לממשלה. שיקול דעתן של רשויות התביעה בתחום ההעמדה לדין פלילי הינו רחב ביותר, ובפרט הדבר נכון ככל שהדבר נוגע להחלטה בדבר דיות הראיות לשם העמדתו של אדם לדין, שהיא מלאכה מורכבת, אשר יכולה להביא לקשת של החלטות, שתהיינה כולן סבירות.

55. מטבע הדברים, ככל ששיקול הדעת הניתן לרשות המנהלית הינו רחב יותר, פירוש הדבר שמתחם הסבירות של ההחלטות שמתקבלות על ידה הינו רחב יותר, ועל כן, מידת ההתערבות של בית המשפט, בשל אי סבירותה של ההחלטה, תהא מצומצמת יותר. בהתאם לאמור, הלכה פסוקה היא, כי מידת ההתערבות של בית משפט נכבד זה בשיקול דעת רשויות אכיפת החוק והתביעה בסוגיות בנושאי חקירה פלילית והעמדה לדין הינה מצומצמת ביותר, ומוגבלת רק למקרים בהם החלטת רשויות התביעה לוקה ב"עיוות מהותי" או ב"חוסר סבירות קיצוני". כך למשל נאמר בבג"ץ 7364/06 יעקובוביץ נ' היועץ המשפטי לממשלה, פדאור 06 (33) 670 :

"דין העתירה להידחות על הסף. הסמכות להעמיד לדין פלילי מופקדת בידיהן של רשויות התביעה, ומידת התערבותו של בית-משפט זה בשיקול דעתן הינה מצומצמת ביותר. כדבר הזה יעשה אך במקרים קיצוניים, בהם לוקה החלטתה של הרשות בעיוות מהותי או בחוסר סבירות קיצוני ... עניינו של העותר נחקר ונבדק פעמים מספר על ידי פרקליטות המדינה, אשר סברה, על יסודן של ההנחיות הרלוונטיות, כי אין מקום להמשיך ולטפל בנושא. טענותיו של העותר זכו למענה הולם במסגרת התשובות שניתנו לו בעררים, ומשכך, גישתן של רשויות התביעה נראית על פניה סבירה וראויה, ולא נמצאה לנו עילה להתערב בה ולשנותה. אשר על כן, העתירה נדחית". [ההדגשות הוספו].

(בעניין זה ראו גם בג"ץ 935/89 גנור נ' היועץ המשפטי לממשלה, פד"י מד (2) 485 ; בג"ץ 3846/91 מעוז נ' היועץ המשפטי לממשלה ואח', פד"י מו(5), 423 ; בג"ץ 4550/94 אישה

נ' היועץ המשפטי לממשלה ואח', פ"ד מט(5) 859; בג"ץ 2534/97 ח"כ יונה יהב נ' פרקליטת המדינה ואח', פד"י נא(3), 1; ראו: בג"ץ 5091/03 תורק ואח' נגד היועץ המשפטי לממשלה ואח', תק-על 2006(2) 3628; בג"ץ 4405/06 פונדק פליקן נ' פרקליט מחוז באר-שבע, תק-על 2006(4) 2111; בג"ץ 8749/06 עמותת אומץ נ' היועץ המשפטי לממשלה, תק-על 2006(4) 4780; בג"ץ 5433/10 מוטאי נ' הפרקליט הצבאי הראשי (טרם פורסם, ניתן ביום 19.1.12).

56. במקרה דנן, יטען המשיב כי ההחלטה שלא להורות על העמדה לדין היא החלטה מקצועית ומנומקת, אשר הביאה בחשבון את מכלול נסיבות המקרה, כפי שנדרש. על כן, אין בה דבר המצדיק את התערבותו של בית המשפט הנכבד.

מכל מקום, בודאי שאין המדובר בהחלטה שהינה בלתי סבירה באופן קיצוני.

סוף דבר

57. נוכח הנסיבות שאפיינו את החשדות כלפי המשיבים 2-3, סבורה המדינה כי במקרה דנן, אין מקום להורות על העמדה לדין פלילי.

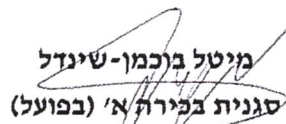
58. כאמור, מדובר בהחלטה מקצועית המצויה בלב שיקול דעתם המקצועי של גורמי התביעה, אשר אינה מקימה כל עילה להתערבות בית המשפט הנכבד. מורכבותו הרבה של הנושא מגדילה את מתחם הסבירות, שהחלטות אשר תתקבלנה בגדרו לא תצדקנה את התערבות בית המשפט הנכבד. עמדת המשיב היא שההחלטה שנתקבלה במקרה זה היא החלטה המשקללת נכונה את מכלול נסיבות המקרה.

59. לאור כל האמור לעיל, מתבקש בית המשפט הנכבד לדחות את העתירה.

היום; כ"ח חשון תשע"ו

10 נובמבר 2015

יונתן ציון-מוזס
סגן בפרקליטות המדינה

מיטל ברוכמן-שינדל
סגנית במירת א' (בפועל)
בפרקליטות המדינה

תוכן עניינים נספחים

שם הנספח	נספח
החלטת ממשלה 835 (הת/20)	מש/1
פרוטוקול ועדת שיפוט מקצועית מס' 79	מש/2
סיכום דיון ועדת השקעות, מס' 33/04	מש/3
היתר לקבלת אשראי	מש/4
פרוטוקול ועדת שיפוט מקצועית מס' 92	מש/5
העתק העמודים הרלוונטיים מיומן העבודה השבועי של הפרויקט	מש/6
העתק הודעת סנ"צ כחלון מיאח"ה מיום 8.1.13 לעותרים	מש/7
העתק פניית החברה להגנת הטבע מחודש אוגוסט 2009	מש/8
מכתב מטעם היועץ המשפטי לממשלה מיום 13.4.04	מש/9
מכתב מטעם היועץ המשפטי לממשלה מיום 30.5.06	מש/10
סיכום דיון אצל המשנה ליועץ המשפטי לממשלה מיום 26.03.09	מש/11
מכתב מטעם היועץ המשפטי לממשלה לשר הביטחון מיום 8.1.15	מש/12
מכתב מטעם היועץ המשפטי לממשלה לשר הביטחון מיום 27.10.15	מש/13